

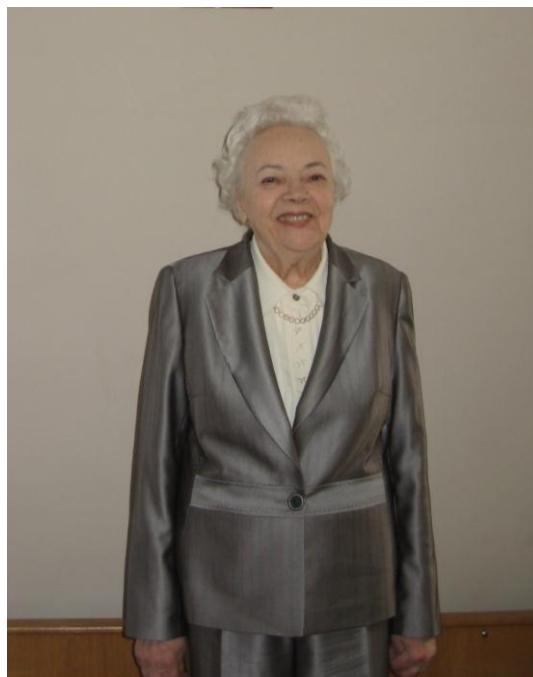


Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
Факультет соціології
Інститут соціології НАН України
Соціологічна асоціація України



**XI Всеукраїнська науково-практична конференція
з міжнародною участю**

**«ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СОЦІОЛОГІЧНОЇ ТЕОРІЇ:
НАУКОВА СПАДЩИНА АКАДЕМІКА Т.І.ЗАСЛАВСЬКОЇ
ТА ЇЇ РОЛЬ В СОЦІОЛОГІЧНОМУ РОЗУМІННІ СУСПІЛЬСТВА»**



22-23 травня 2014 р.

м.Київ

Оргкомітет
XI Всеукраїнської науково-практичної конференції
“Проблеми розвитку соціологічної теорії” (PRST)
22-23 травня 2014 р.

Голова оргкомітету – Горбачик А.П., к. ф.-м. н., доцент, декан факультету соціології, в.о. завідувача кафедри методології та методів соціологічних досліджень Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Співголова оргкомітету – Ворона В.М. – д.е.н, професор, академік Національної академії наук України, директор Інституту соціології Національної академії наук України.

Члени оргкомітету:

1. Куценко О.Д. – д.соц.н., професор, завідувач кафедри соціальних структур та соціальних відносин, заст. декана з наукової роботи факультету соціології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, віце-президент Соціологічної Асоціації України;
2. Бабенко С.С. – к.соц.н., доцент кафедри соціальних структур та соціальних відносин факультету соціології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, вчений секретар оргкомітету;
3. Малес Л.В. – д.соц.н., доцент кафедри теорії та історії соціології факультету соціології Київського національного університету імені Тараса Шевченка;
4. Судаков В.І. – д.соц.н., професор, завідувач кафедри історії та теорії соціології Київського національного університету імені Тараса Шевченка;
5. Яковенко Ю.І. – д.соц.н., професор, завідувач кафедри галузевої соціології факультету соціології Київського національного університету імені Тараса Шевченка;
6. Цимбалюк Н.М. – д.соц.н., професор кафедри соціальних структур та соціальних відносин факультету соціології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, голова київського відділення Соціологічної Асоціації України;
7. Макеєв С.О. – д.соц.н., завідувач відділу соціальних структур Інституту соціології Національної академії наук України;
8. Сидоров М.В.-С. – к. ф.-м. н., доцент кафедри методології та методів соціологічних досліджень факультету соціології Київського національного університету імені Тараса Шевченка;
9. Марченко А.М. – к.соц.н., доцент кафедри методології та методів соціологічних досліджень факультету соціології Київського національного університету імені Тараса Шевченка;
10. Петренко-Лисак А.О. – к.соц.н., доцент кафедри галузевої соціології факультету соціології Київського національного університету імені Тараса Шевченка;
11. Нахабич М.А. – провідний інженер факультету соціології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, секретар оргкомітету;
12. Ракша Д.А. – провідний соціолог факультету соціології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, секретар оргкомітету;
13. Білоус Т.М. – аспірант кафедри методології та методів соціологічних досліджень, голова Ради молодих вчених факультету соціології Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Вчений секретар оргкомітету – Бабенко С.С. тел. 259-70-59, 521-32-63

була в реальності і т.п. Створюючи сторінку в соціальній мережі, користувач має свободу вибору при вказівці свого імені, статі, віку, зовнішності. У переважній більшості мережевих спільнот передбачається реєстрація користувачів з наданням індивідом інформації про себе для ідентифікації. Проте, при віртуальній комунікації, в переважній більшості випадків користувачі вказують деякі достовірні дані, хоча мають можливість обмежувати інформацію про себе до бажаного рівня. Вказівка достовірних персональних даних, на наш погляд, безпосередньо пов'язана з метою, яку переслідує користувач, створюючи сторінку в соціальній мережі. Більш висока ступінь свободи віртуальної ідентифікації тісно пов'язана з такими важливими аспектами відмінності віртуальної та реальної комунікації як ступінь психоемоційної напруженості і характер самопрезентації.

Отже, спілкування в мережевих спільнотах виконує ряд функцій: пізнавальну, розвиваючу, спонукаючу, згуртовуючу функції. *Пізнавальна* функція полягає в тому, що спілкування є джерелом інформації (через сторінки користувачів соціальної мережі, вкладки новин, інформаційні рядки та ін.) про події, в соціумі, у сфері, до якої належить референтна група, з якою ідентифікує себе користувач соціальної мережі. *Розвиваюча* функція полягає в соціалізації особистості та реалізується завдяки обміну знаннями, судженнями, думками, переживаннями, цінностями та ідеалами, мотивами та інтересами. *Спонукаюча* функція є одним з чинників соціальної детермінації поведінки людей, спонукання у них інтересів, цілей, планів, мотивів, бажань, потреб, вчинків і дій, а також регулювання їх поведінки. *Згуртовуюча* функція - сприяє виникненню єдиної думки, досягненню взаєморозуміння, злагоди, відшукання компромісу, встановленню близьких взаємин, узгодженню дій.

В умовах глобалізації відбувається процес трансформації звичних форм спілкування за допомогою віртуальної реальності. Особливість спілкування в віртуальному просторі пов'язана з обмеженою можливістю використання невербальних способів. Визначаючи специфіку комунікації в мережевому співтоваристві необхідно виділити такі відмінні риси, як багаторівневу взаємодію, багатоканальність, опосередкованість зв'язку і відкритість, можливість практично необмеженого розширення групи спілкування, що важко досягти поза віртуальної взаємодії.

Мельников А.С.

ТЕОРИЯ СОЦИАЛЬНОЙ СТРУКТУРЫ В ЭКЗИСТЕНЦИАЛЬНОЙ СОЦИОЛОГИИ

В теории социальной структуры общества Т. И. Заславской значительное внимание уделяется таким проблемам как трансформационная активность, качество социальной структуры, человеческий потенциал, изучение которых также является приоритетом и для экзистенциальной социологии как одного из наиболее актуальных направлений анализа современного кризисного общества.

В экзистенциальной социологии сложились различные подходы к исследованию социальной структуры, но все эти подходы объединяет их критика классической объективистской макро-теории строения общества.

В экзистенциальной социологии М. Болль де Баля социальная структура определяется качеством и типом социальных связей, на основании чего выделяются негативное общество *deliance*, в котором связи разрушены, и общество *reliance*, с преобладающими в нем процессами восстановления разрушенных связей и отношений. При этом в обществе *deliance* разрушения происходят не на формально-рациональном уровне структуры, который напротив, укрепляется, а на уровне ее онтологического основания, то есть в субъективной, существующей социальной реальности. По сути, Болль де Баль предлагает развитие концепции “одиноким толпы” (Д. Рисмен) и социального отчуждения в массовом, рационализированном и потребительском обществе.

Для калифорнийской школы экзистенциальной социологии характерным является подход к социальной структуре, представленный ее лидером Дж. Дугласом в исследовании проблемы социального порядка в американском обществе [Douglas J. American Social Order. – N. Y.: Free Press, 1971]. Ключевым принципом этого подхода выступает переориентация социологии от дедуктивной к индуктивной методологической стратегии и от социальной структуры как абстракции к структуре как повседневному ситуационному действию. Такая переориентация предполагает рассмотрение общественной структуры как конкретного существующего контекста, в котором конструируются смыслы, правила и нормы, формирующие социальный порядок. Дуглас полагает, что поскольку социальный порядок складывается из разделяемой смысловой реальности правил и норм, важнейшее значение в нем приобретает феномен девиации, требующий эмпирического изучения в определенном повседневном контексте. Девиация, в свою очередь, порождается фундаментальным конфликтом между свободой и ограничением, противоречием индивидуального и социального в совместном опыте.

По сравнению с подходами М. Болль де Баля и калифорнийской школы, более развернуто и предметно проблематика социальной структуры в экзистенциальной социологии представлена в исследованиях американского теоретика Эдварда Тирикьяна. Рассмотрению социальной структуры Тирикьян посвятил отдельную работу, в которой он представил концепцию “структурной социологии” [Tiryakian E. Structural Sociology // Theoretical Sociology: Perspectives and Developments. – N. Y.: Appleton-Century-Crofts, 1970. – P. 111–135.] и, вопреки распространенному мнению, намного раньше Э. Гидденса сформулировал понятие и основные положения теории структурации, предприняв тем самым одну из первых попыток решения проблемы микро-макро синтеза [см.: Tiryakian E. Review: Giddens A. New Rules of Sociological Method: A Positive Critique of Interpretive Sociologies. – N.Y.: Basic Books, 1977 // American Journal of Sociology. – 1978. – Vol. 83. – № 4. – P. 1022-1025].

Также как и Дуглас, Тирикьян рассматривает социальную структуру сквозь призму проблемы отклонения от социального порядка, но больше

фокусируется на макро-уровне этой проблемы и таких ее факторах как социетальные трансформации и кризисные периоды. В связи с этим, его подход можно назвать макро-экзистенциальной социологией.

Опираясь на разработанную им методологию субъективного реализма, Тирикьян отмечает, что далеко продвинувшись в развитии структурного функционализма, социологи не уделили достаточного внимания самому понятию структуры. Структура традиционно понимается как нечто статическое и вневременное, аисторическое, однако существуют и иной взгляд, согласно которому она выступает множественной, динамической сущностью, несводимой к статическим моделям или институциональному порядку. Социальная структура не является структурой физической и представляет собой "...нормативные феномены интерсубъективного сознания, которые определяют социальные действия в социальном пространстве" [Tiryakian E. Structural Sociology // Theoretical Sociology: Perspectives and Developments. – N. Y.: Appleton-Century-Crofts, 1970, p. 115], а так как сознание не может быть статичным, то "...при рассмотрении социальной структуры должны использоваться взаимосвязанные понятия структуризации, деструктуризации и реструктуризации, включенные в процессы формирования паттернов институциональной жизни", – пишет Тирикьян [Tiryakian E. Structural Sociology // Theoretical Sociology: Perspectives and Developments. – N. Y.: Appleton-Century-Crofts, 1970, p. 116]. В свою очередь феномены интерсубъективного сознания возникают из "экзистенциального основания возможностей", которое и является социальной структурой: "...это латентное, но реальное основание, выступающее источником социальных актуализаций, и это онтологическое основание социального поведения является не чем, иным как культурой" [Tiryakian E. Structural Sociology // Theoretical Sociology: Perspectives and Developments. – N. Y.: Appleton-Century-Crofts, 1970, p. 118].

Актуализация социальных феноменов из основания возможностей представляет собой процессы, в которых социальная экзистенция принимает определенные формы и становится проявленной. В свою очередь, формализация социальной экзистенции определяет процессы институционализации. Социальные формы и структуры взаимосвязаны, но не тождественны, так как структура определяет и регулирует внутренние связи элементов, тогда как сущность форм состоит во внешнем отражении подлежащих структур, отмечает Тирикьян. При определенных обстоятельствах, скрытые социальные структуры (соотносимые с латентной подсистемой в теории Т. Парсонса) могут ломать установившиеся рамки социальной системы и приводить к масштабным трансформациям. По мнению Тирикьяна, поскольку социальные структуры по своей природе латентны, то ошибка социологов заключается в том, что они концентрируют свое внимание преимущественно на установленном, "видимом" уровне общества, тогда как его экзистенциальная часть остается вне поля зрения исследователей. В данном случае социологов можно сравнить с кинозрителями, которые погружаются в сюжет фильма и забывают об экране, проекторе, камерах, продюсерах и режиссерах, то есть о тех структурах, которые создали картину.

Обобщая рассмотрение различных подходов к пониманию социальной структуры общества в экзистенциальной социологии, следует отметить, что, помимо критики традиционных теорий, таких как структурный функционализм, все эти подходы объединяет общая методологическая стратегия или теоретический метод, которые мы предлагаем обозначить понятием *онтологизация*. Во всех рассмотренных версиях экзистенциальной социологии онтологизация является основополагающим принципом исследования социальной структуры и предполагает переориентацию от абстрактного к конкретному и ситуационному, а также характеризуется переносом акцента с гносеологических аспектов на проблему существования социальной структуры. Онтологизацию также можно представить как перспективу субъективного реализма, исходя из которой, экзистенциальная социология начинает обратное, индуктивное движение от глубинных уровней социальной реальности к поиску более общих, надситуационных параметров социальной экзистенции.

Мороз Є.О.

КУЛЬТУРНИЙ КАПІТАЛ ЯК ФАКТОР СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПОСТРАДЯНСЬКИХ СУСПІЛЬСТВ

Ресурсний підхід у сучасній зарубіжній (особливо, європейській) теоретичній соціології набуває особливого значення при дослідженні трансформаційних процесів сучасних суспільств як наслідок усвідомлення теоретиками необхідності перегляду стратифікаційних моделей у новому суспільстві як альтернативи традиційним концепціям соціальної структури суспільства. Так чи інакше, в явній або неявній формі, але відправною точкою практично усіх цих концепцій виступали термінологічні аналоги «ресурсу» (активи, потенціал, і – особливо популярне поняття у сучасному суспільствознавстві - капітал). Цей напрям дослідження представлено працями П.Бурдьє, У.Бека, Д.Белла, Е.Гіденса, М.Кастельса, Н.Смелзера, Е. Соренсена, Е.Тоффлера та багатьма іншими.

В різних термінологічних і концептуальних контекстах всі дослідники звернули увагу на одне і те ж явище – перетворення багатьох характеристик індивіда, що не виступали ще півстоліття тому в масовому масштабі як значимі види ресурсів, в сучасному суспільстві в активи, що прямо впливають на економічний стан, життєві шанси і ризики [1]. Акцент у дослідженні стратифікаційної системи сучасних суспільств був перенесений з домінування економічних ресурсів як чинника формування класової системи, що обумовлює всі інші статусні позиції (політичні, професійні, культурні тощо), на аналіз різного роду ресурсів, які за певних умов могли бути перетворені в капітал (ресурсний підхід). Свого роду проявом кризи методології стала концепція еліт, яка, як відзначав Е.Гіденс, є своєрідною відмовою від класового аналізу і зіставленням вже не класів, а «еліти» і «маси» [2]. Поява концепції еліт відобразила чисельне зростання вищих класів і зміну їх складу за рахунок державних службовців, топ-менеджерів приватних компаній та інших.

ЗМІСТ

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ ТА ВИСТУПІВ УЧАСНИКІВ КОНФЕРЕНЦІЇ	13
Бойко І.І.....	13
ДИСКУРС-АНАЛІЗ З ПЕРСПЕКТИВИ СОЦІОЛОГІЇ ЗНАННЯ	13
Герус О.І.	15
ДИСКУРСИВНА СКЛАДОВА ПОЛЯ РЕКЛАМИ: ПОТРЕБА МОНІТОРИНГОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	15
Домаранская А.А.	17
ИЗМЕРИТЕЛЬНАЯ МОДЕЛЬ СОЦИАЛЬНОЙ ПОЗИЦИИ: СТРУКТУРА ГОРОДСКОГО НАСЕЛЕНИЯ УКРАИНЫ	17
Жуков В.І.....	20
НЕПРАВОВІ СОЦІАЛЬНІ ПРАКТИКИ В ТРУДОВИХ ВІДНОСИНАХ В УКРАЇНІ.....	20
Іванкова-Стецюк О.Б.....	23
ВИКОРИСТАННЯ КОНЦЕПЦІЇ СТРУКТУРИ СУСПІЛЬСТВА Т.І.ЗАСЛАВСЬКОЇ ДЛЯ АНАЛІЗУ ЗМІН В ОРГАНІЗАЦІЇ СУСПІЛЬНО-РЕЛІГІЙНОГО ЖИТТЯ	23
Князева О.В.	25
ДЕТСТВО: МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПРИНЦИПЫ ИССЛЕДОВАНИЯ	25
Коваліско Н.В.....	27
ТРАНСФОРМАЦІЙНА ПОВЕДІНКА ЗА Т.І. ЗАСЛАВСЬКОЮ: КРИТЕРІЇ ТИПОЛОГІЗАЦІЇ, ФУНКЦІОНАЛЬНІ ТИПИ ТА ДОСВІД ЕМПІРИЧНОГО ВИВЧЕННЯ.....	27
Кононов І.Ф.	30
ПЕРЕБУДОВА І ТРАНСФОРМАЦІЯ РАДЯНСЬКОГО СОЦІАЛІЗМУ В ДОСЛІДЖЕННЯХ Т. І. ЗАСЛАВСЬКОЇ: ВІЯЛО МОЖЛИВОСТЕЙ.....	30
Корабльова В.М.	32
ЄВРОМАЙДАН ЯК УТОПІЯ: РОЗЛАМ СОЦІАЛЬНОЇ ТОПОЛОГІЇ	32
Кутуєв П.В., Герчанівський Д.Л.....	34
СТРАТЕГІЇ ДЕВЕЛОПМЕНТАЛІСЬКОЇ ДЕРЖАВИ: SMITHIAN GROWTH VS SCHUMPETERIAN GROWTH.....	34
Куценко О.Д.	37
КОНЦЕПЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ Т.І.ЗАСЛАВСЬКОЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇЇ ЗАСТОСУВАННЯ В ДОСЛІДЖЕННІ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА.....	37
Лобовікова О.О.....	39
СПЕЦИФІКА КОМУНІКАЦІЇ В МЕРЕЖЕВИХ СПІЛЬНОТАХ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	39
Мельников А.С.	41
ТЕОРИЯ СОЦИАЛЬНОЙ СТРУКТУРЫ В ЭКЗИСТЕНЦИАЛЬНОЙ СОЦИОЛОГИИ	41
Мороз Є.О.....	44
КУЛЬТУРНИЙ КАПІТАЛ ЯК ФАКТОР СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПОСТРАДЯНСЬКИХ СУСПІЛЬСТВ	44